

AJÁNDÉKBA VAGY BÜNTETÉSÜL¹

– Gagyfi József társadalomkutató beszélgetése

az idős Sztrátya Domokossal –

– Az az elmúlás, hogy nagyapáink, dédapáink még zsellérsorban voltak, s aztán felszabadultak, szabaddá váltak, Szabadok Rétye még most is egy része a határnak, édesapámnak abban is volt egy darab része, s a nagyapáink, a mi apáink már teljes szabadságban éltek, szereztek, takarékoskodtak, szereztek mindent, ezt-azt, s a mi generációnk nem tudta megtartani, amit ők megszereztek s ránk hagyták, hogy legyen, ahol éljetelek.

– Azért mondtam, hogy amikor én építettem 1976-ban, hát a régít bontottam, szedtem ki a gerendákból a szegeket, sirattam a házat, sirattam a házat, igen biz én. Utolsó este is, már a vége meg volt kezdve, a nyári konyha, meg volt kezdve bontani, s akkor is bent hagytam egy ágyat, az asztalt s egy széket s a lámpát, akkor nem volt villany, hogy még azon az este bent aludjak, mert meg volt már kezdve, belé volt harapva az almába... S úgy eszembe jut, hogy ha meg tudnám mutatni azoknak, akik reám hagyták, talán meg is tudnék nyugodni, de nem tudok... [Élérzékenyedik, könnyezik...] Úgy vagyunk, el kell fogadni a törvényt, úgy, ahogy jó, a természetes törvényt, az élet törvényét, belé kell egyezni.

Nem is zúgolódok, nem zúgolódok, de valahogy úgy fájnak az ilyesmik. S elnézem, amikor egy kicsit pucolok, rendet csinálok, milyen jó életet lehetne folytatni ebben a házban, egy ilyen házban, villany, gáz benne, két égő, kamra, fürdőt lehetne csinálni, az anyag megvan neki, de úgy lehetne élni, a régi életkörülményeket ismerni s ezt látva utána, olyan életet lehetne élni, hogy csak hálálkodni kéne érte. S meg kell semmisülnön, itt kell maradjon... Negyven esztendeje, hogy megépült a ház, s még sehol egy repedés, az egyik ablak párkányán mintha,

1 A jobbágyfalvi (Csíkfalva község, Maros megye) Sztrátya Domokossal (1931?2018) 2014 októberétől haláláig, 2018 márciusáig folytattam rendszeres, rögzített beszélgetéseket. Szerencsés körülmény, hogy olvasó-író ember volt, életútja bemutatáshoz írott dokumentumok is rendelkezésre állnak. Az interjúzás folyamatában életéről, a vidék és korszak embereiről újabb és újabb kis események, részletek tárulnak fel, ezért volt érdemes vele mintegy 190 rögzített beszélgetést folytatni. A terepmunka anyagának feldolgozása folyamatban van. A közölt beszélgetés időpontja 2016. december 22.

mint egy szalmaszál vagy afféle, de hát a hidegtől, melegtől, a szárazság s a fagy az épületeket megmozdítja, azt mondták az öregek. Itt kell hagyni épen, egészségesen, még be sincs fejezve, hiába van meg a festékem, megvettem... Nem bíztam a mesterekben, ha rea bízom, s én megyek munkába, s csinálja meg addig, amíg hazajövök, nem azt csinálja, amit kell, s nem úgy, csak úgy, hogy ő szabaduljon, s valahol csípjen s harapjon. S az olyan rosszul jött nekem. Most már úgy van, ahogy van.

- *Szóval utolsó este még az ágy s az asztal maradt?*

- S a lámpa felakasztva, még megvan az a lámpa, meg volt kezdve az a féloldalú nyári konyha, leszedtem a cserepet s alólról a léceket, mert már idáig ért (mellét mutatja), úgy elposztult, mind a pajtának most el van posztulva a talpa, s lesüllyedett az a lefödött úgy, hogy idáig ért az eszterhája annak, pedig valamikor magas volt, jó magas volt, de lesüllyedett. De leszedtem, leszedtük, s aztán na, ez egy péntek este volt, estefelé, szombatra virradólag itt aludtam, s szombaton nekifogtunk, jöttek a testvéreim gyermekestől, mi itt voltunk ketten, s Irma, még a szomszédok is jöttek, s estére a földhöz vertük a házat, így fejeztük ki, le volt verve a földre a ház úgy, hogy elő lehetett látni, kerítés nélkül, szinte halottnak néztem, mint egy halottat, úgy néztem az otthonom...

Az otthon, hát említettem, azt hiszem, hogy amikor legelőbb meggyújtottuk 1976-ban azon a Katalin estéjén a villanyt s a gázt az új házban, s akkor leültem ingben-gatyában, ahogy szokták mondani, mert megfűtöttem, hogy teljek meg meleggel, s eszembe jutott, annyit gondolkoztam, melyik nap is azon a versen, hogy tudjátok-e, mi a haza, az a hajlék, hol születünk, hol a dajka nótát dalolt felettünk, minden versszak avval kezdődött, hogy tudjátok-e, mi a haza, az olyan második osztályos könyvemben volt, zöld táblás, olyan kemény táblás... Hogy tudjátok-e, mi a haza... Mikor édesanyám meghalt, nyugodjék, bé volt szereve az épületnek való fenyőanyag, amit rendeltem, s a téglacsomó, s készültem s tudták, s pont Balogh Istvánnak a házat, ahol az apjáék laknak, készítették, hogy építsenek a nagyapjáék, s akkor a nagyapjának a testvére, az az öregasszony, most is él még, két évvel kisebb, mint én, s ők is készültek építeni, úgyhogy egyszerre építettünk. Mezei Öcsinek az anyja idejött hozzám, Annusnak hívják, s az idejött hozzám,

s azt mondta, megharagszom, ha kérdez valamit, mert valamit hallott a faluban, hát én mért haragudjak meg, Annus, de nehogy megsértődjél, én hallok ilyen-olyant a faluban, de erősen előre megkért, hogy nehogy megsértődjek, mondjad, amit akarsz, kérdezzél, Annus, nem sértődök meg. S úgy hallottuk, hogy te adsz el mindent itthon, mert költözöl fel Szovátára, mert ott van a munkahelyed, s oda fogsz örökösödni, s te adsz el itthon mindent, helyet, házat s anyagot, mindent, s ha netalán tényleg ez fennállna, azt mondja, akkor az anyagot, amit beszereztél építeni, mi megvennők, átalvennők, ne add át másnak senkinek, mi mindent úgy veszünk, ahogy te vetted, s ahogy adod. De aztán ne haragudjak. Ó, mondom, szó se róla, hogy haragudjak. S tudod mit, Annus, nem tudom, mit hoz a jövő, elköltözök vagy nem, lesz, ami lesz, úgy lesz, ahogy lesz, de én ezt a helyet akkor sem adom el, ha elköltözök Amerikába vagy valahova, mert mikor hazajövök, még a csihány sem olyan csípős, még a kutya sem úgy ugat, mint egyebütt [*elérzékenyedik, könnyezik*], még a levegő is más, még a szél is másképp fú, én úgyis haza akarok jönni, hogy járjam meg magamat... Hát vasárnap délkor, mikor ebédeltünk, azután, hogy édesanyám meghalt, én nem pihentem le így nyáridőben, hanem csak hajadanfőtt, könnyedén megkerültem azt a nagy kertet, s almafával, szilvafával, kecskerágóbokorral, fűzfával beszélgettem, valósággal beszélgettem, meg-meghúztam, hogy ez erre hajoljon, s az arra. Volt egy-egy oltovány, vagy egy frissen ültetett szőlő, vittem egy fél veder vizet a tövire, nem nagy munka volt, valahogy úgy jött nekem, hogy valahol élőlényekkel vagyok kapcsolatban, s úgy kötött, s ma is úgy köt ez a haza, hogy nem tudom, hogy hogy lehet elszakadni, hogy fáj az elszakadás. Nem vagyok képes egy kiselejtezett dolgot, valamit eldobni, mert hát ez engem kiszolgált, s az is ki, s azt ne alázzam meg úgy, hogy eldobjam magamtól, pedig mindig újat kéne, s lehetett volna, s most is lehetne sok mindent még csinálni, de valahol melegséget érzek abban a... Maradiságot jelent, alacsonyságot, alacsony szintűséget, vagy valamit, ki ahogy akarja, úgy veszi, s én viselem, ahogy jónak érzem, úgy viselem a helyzetet.

Bajosan válik meg az ember. Itt eladtak vagy három gazdaságot a kollektív alatt, s elköltöztek be a városba, mindegyik megbánta! Mind a három! Ott a gazdaságnál, az innenső részen, ott a házat idegenek vették meg, nemrég halt meg az asszony, elvitték, ki tudja, Bukarestben

hova, állítólag elhamvasztani, nem ide temették. S Balogh Zoltinak az apja, Balogh Lajosék, mondták, hogy annyira siratta, nagyon sokat siratta, hogy miért adta el, innet származott, emlékszem legénykorában rá. S akkor itt az utcában volt egy szorgalmas gazda, kiscgazdának is hívták, Moldován Mihály, ahol ezek a Karoláék laknak, könyvelő volt a kollektívben, azok vették meg. S béépítkezett minden, s azután bánatában meghalt. S erdő lett a kaszálójából, a nagyút mellett, ahol megyünk le, fűzfából, hát az meg is holt volna, ha egy olyan bokor lett volna az ő földjiben, hát az éjjel-nappal dolgozott, meg is volt a látszatja, eredménye, mindene. Egy fia s egy lánya volt, a fia innet nősült, megsemmisült az is, itt hagyott mindent, pedig visszaköltözött a változás után, jött, hogy ő most helyreállít mindent. Elzüllött, megsemmisült, a leánya állítólag még Vásárhelyen él. S aztán ott fenn, ahol Fazakas Andrásnak a leánya, veje lakik benn, azt a házat is eladta Nagy Jóska, de annak vagy négy gyermeke volt, vagy öt, aztán a kollektívben nem győzte, nem tudta mit csináljon, iskoláztatni nem lehet annyit, nincs jövedelem, béköltöztek Vásárhelyre, s ott major, pakulár, nem tudom mi lett, holott kényes ember volt, itt ő egyedül volt fiú, csak leányok voltak rajta kívül a családban, s aztán rég meghalt, egy évvel volt fiatalabb, mint én. Az is nagyon megbánta. Nagy Laji, Nagy Károly, azok nem adták el, de lebontották a nagy istállóikat, s elvitték bé, ott építkeztek, oda honosodtak, hizlaldában, hol dolgoztak, a mocsokra vállalkoztak azok, mert itt kulákot csináltak belőlük. De miért lettek kulákok, ott a Hosszúaszónak a tetején, az erdő alatt nagy birtokuk volt nekik, sovány hely, s felásták, rigaléroztak, szőlőket ültettek, termelték ezeket a direkt termőket, nova s izabella s delevári, borból építkeztek be, azt mondták. Gyergyó s honnan jöttek a piaca deszkákkal, fenyővel, hordószámra vették a borokat, mit. S elmentek, mert kulákot csináltak belőlük, s nem akarták a fejüket meghajtani, elmentek, hogy nekik ne parancsoljon senki, Balogh Gyuri brigádos előtt nem akarták a fejüket meghajtani...

- *De hát ahova elmentek, az jobb volt-e, hát ott is parancsoltak nekik.*

- Igen, de azt elfogadták, mert legalább nem ismerős parancsol nekik! Mint aki elmejen katonának, s ahogy van, úgy van. Valami kicsi helyet vettek, s nagy csúrt mit építettek itthon, azt lebontották, nagy istállót, nagy csúrt, s abból építettek ott valamit, valahol, az egyiknek

a fia még él valahol. Az unitárius templom mellett a sarkon, Májai Zsiga mellett, az volt az egyiké, eladta, mert nem lehetett, hogy alárendelje magát helyi parancsnokságnak, csúfolkodjanak vele, adják ki a munkát reggel, s este, ha szükség, aztán letagadják, hogy nem is jól csináltad. Nem is csodálkozok rajtuk egyáltalán. A testvérem, Irma is erővel eladta az istállót, hát ahogy én 1954-ben leszereltem, azután építették, ott dolgoztunk, a fundamentumtól a kupáscserépig, kispórolták, akkor építették, még magánidő volt, keresztül az udvaron, istállót, közbül csúrt, s akkor még gabonásnak egy olyan keskenyebb helyet, az út felől. S a férje, János meghalt, bájött közben a kollektív, s el se volt készítve, nem volt kívül levakolva, téglával volt, hát volt nekik négy-öt marha azon a részen, disznó a túlsón, mert egy darabig még ment az egyéni gazdaságuk, s akkor bájött a kollektív, lecsökkent minden, s akkor ő is béunt abba is, egy tehenet tartott, hát segítettünk, szegény Péter egy-egy hétig kaszált itt-ott, s akkor ő is gondoskodott róla. S adja el az istállót, azt mondja, adja el, inkább teremjen a helye. S a gyerekek, kettő ki volt házasodva, hát Lacika még iskolás volt, ejsze, egyetemen, mikor nősült meg, még megvolt az istálló, mert a csúrben vágták le az állatokat. S eladta, oda van felépítve, Muzsi Jánosnál, Szász Sanyi háza háta megett van felépítve az az istálló, 15 ezer lejért adta el, én nem akartam, hogy adja el, hát te nem élsz meg a tizenötezer lej nélkül, hát odaadom, a három gyermeknek öt-ötezer lejt, oda is adta. Nem akartam hagyni, de azt mondja, ha nem akarod hagyni, hát készítsd el! Javítsd ki, mert nyomul a két fal kétfelé, mert olyan csüngő szarufával volt csinálva, hogy össze kell kötni, össze kell húzatni, a födelét meg kell javítani, mert foszladozott, olyan cserepet kapott, hogy újra kellett volna földni, bé kell vakolni, ajtót, ablakot újra rea, ezt-azt, hát el kellett volna készíteni, tízezer lejt kellett volna reaköltetni, ha nem többet, azt mondja: javítsd ki, ha nem akarod, hogy eladjam, javítsd ki, hogy ne legyen rongyos a teteje! Hát hagyjad, immár nincs mit csinálni, nem volt kilátásba, hogy mikor és milyen változás lesz, hát még visszaasírnók!

S Fazakas Andrásnak, ahol a fia lakik, ott volt Pálffynak az ivadéka, Pálffy testvére volt az öregasszony, s annak a leánya, s az hozott ide egy unokát, s azok is leadták, eladták, mert elmentek, Sepsire költöztek, hát sokan vannak innen Sepsire menve, amikor ott annyira kiemelték az ipart. Eladták az egész jószágot, úgy vette meg András.

Aztán amikor történt a változás, hazajöttek, keresték, hogy vegyék vissza, mert ők csak annyit adtak el, csak két és fél árit, hát annyi volt csak az övék, mert a többi már az államé volt, de a szerződésbe mind bele volt véve, hogy az egész területet. De nem tudták visszavenni, tárgyalásig kerültek, vissza akarták erővel venni, de mikor volt a visszaigényelés, nem igényelték, András pedig igényelte, s neki vissza is adták, s aztán a törvényszéken megkérdezték, hogy igényeltek, kértek, s nem, s akkor mit keres, belé van írva, hogy eladta egészen, belé van írva. S akkor elmentek Itáliába, a gyerekeket otthagyták a blokkban, s ott hányódnak. S aztán mikor itthon voltak, Olasz Antinak hívták a fiatalembert, találkozott Irmával, s Irma azt mondta neki, hogy Anti, ketten voltunk csak az egész faluban, hát milyen rosszat csináltunk, hát te akkor, amikor eladtad a házat s jószágot, s én amikor eladtam a pajtát! Most jó volna, ha megvolna! Irma mondta el nekem maga, pedig ezzel magát vádolta! Ketten csináltuk a legrosszabbul, már mit csináljunk, így történt...

- *Magának megvolt a munkája után a jövedelme, s tényleg nem gondolta, hogy Vásárhelyre vagy Szovátára, városra költözzön?*

- Azt nem gondoltam, hogy elmenjek itthonról, ha engedik nekem itthonról így dolgozni,² mert nincsen baj, ha járni kell reggeltől estig is, mert ott sincs kolbászból a kert. Mondta nekem sokszor Zsuzska,³ mert amikor itt Ceaușescu alatt kezdték építeni a gátat, ott jártam, mondtam Zsuzskának, hogy én széjjelnézek Szovátán, nem baj, ha építeni kell, öt perc alatt biciklivel ott vagyok a munkahelyen, s ha végeztem, öt perc alatt hazaérek s lefekszem, ha dolgoztam, megpihenek, megpróbálok odamenni, mert ez a járkálás huszonnégy órának a felinél többet felveszen. Nincs kolbászból a kert sehol sem, azt mondta Zsuzska, nincs kolbászból a kert. Mégis, tisztán járhat, egyenesen, nem mocskoson s nem elfáradva, emberek között forog az ember, mégis más az, így s úgy, s olyan jóízűleg rábeszél. S aztán mindig úgy fogadott, mikor felmentem, hogy jó kedvvel mentem elszámolni, mert tudtam, hogy nincsen semmi hiba. S így fejezte ki, hogy nincs

2 A Maros Megyei Villamossági Vállalat szovátai részlegének alkalmazottjaként egy 26 faluból álló körzetnek volt a villanydíj-beszedője.

3 A Villamossági Vállalat szovátai részlegének könyvelője, Sztrátya Domokos főnöke.

kolbászból a kert sehol. Ezek is elmentek boldogságot keresni, de egyik se...

- *Emlékszem, mesélte, hogy volt magának olyan ügye, amiből kiderült, hogy itthon magát is ugratják, magát se kezeli úgy, ahogy kellene.*

- Hát éreztem, mert lényegileg... S akkor nincs más választás, vagy elmegy az ember, vagy pedig ha itthon marad, akkor meghúzza magát, hogy ne foglalkozzanak vele. Ne foglalkozzanak, s az állami szektorban pedig megvolt a biztos rend, fegyelem, biztonság, fizetés, az éhhaláltól s a kisémmisüléstől meg volt mentve az ember, volt biztosítva. Mert aki csak a kollektívra támaszkodott, a teljes bizonytalanság s a teljes kilátástalanság volt az övé, egyéb semmi [*nagyon megnyomja a szót*]. S aztán egy falubeli, ha rokon, ha szomszéd, ha idegen lélek, aki semmivel sem volt különb, mint ő, az neki parancsoljon s régulázza, a gazdaember, falusi ember ehhez nem volt szokva. Mert ahogy mondta volt a selyei bácsi, Forrai Laci, ott valahol, hogy nekem ne kiabáljon, azt mondta ott bent valami főnöknek, mert nekem kiabáltak eleget ott, ahol voltam, mert né, lássa ezt az ablakot, azt mondta, asztalostól együtt azon kimegyen, pedig az emeleten voltak. Mikor ezt a veterán dolgokat csinálták, hogy a veteránoknak adnak valamit, hát olyan önkéntes katona volt, huszonötben született, háborúban volt, fogoly volt négy évig, s úgy került haza. De jó, teljes, okos ember volt, huszonötben született, én aludtam is egyszer nála, ő hívott meg aludni, s egyetlenegyszer ő is járt nálam, esküvőn volt Szentmártonban. Me' ebben a kollektívben is, ide jártak hámozkat varrni, mert ő kiváló szíjgyártó ember volt. Hívták be veterán dolgokat rendezni, akik így a háborúból hazakerültek, csapatosan hívták be, s aztán rájuk is sor került. De nem ő mondta el, ő egyáltalán, hanem más, azok közül, akik Selyéből ott voltak, mert többen voltak Selyéből egyszerre bent. S ott vártak a folyósón, le voltak ültetve, mert szerre kellett bemenni, valami nyugdíjas katonatiszt szervezte a dolgukat, s az úgy kiabált, úgy mocskolódott, azt mondta az, aki magyarázta, aki bément hozza, azt régulázta valósággal, mint a gyermeket, s bement ez a Laci, s azt mondja, az ajtó az tenyérnyire nyitva volt, s minden szó hallszott, s aztán hogyhívjákolt az az úriember, hogy engem ne idegesítsen, mert én olyan ideges ember vagyok, s aztán így beszélek, s úgy beszélek, s aztán egy darabig így mosdatta. S aztán ez a Laci olyan piros, ügyes,

olyan csendőrnek való kinézése volt, azt mondta, többen üldögéltek a folyosón künt, s azt mondta annak, hogy hallja, maga, legyen szíves, nekem ne kiabáljon, mert nekem kiabáltak eleget ott a lágerben, ahol voltam, én nem jöttem volna magam ide, maguk híttak, s ha ide híttak, né látja azt az ablakot, asztalostól együtt kimegyen, azt mondja. Kint pusmogódtak a többiek, na emberire kapott, emberire kapott, az a másik! Azután a többiekkel olyan kesztyűs kézzel bánt, mikor bémentek.

Így nem szívesen fogadta el a régulát ez a nép. Hegyek közti nép. De azzal el lehetett beszélgetni történelemről, földrajzról, számtanról, vallásról, munkáról, politikáról, afféléről úgy, hogy meg kellett fogózni, hogy ne maradjon le az ember, hogy tudjon vele beszélgetni. S így, ilyen emberek voltak, s azok nem szívelték, hogy parancsoljanak, mert tudták, hogy huncutság s rablás lényegileg... Úgyhogy nem szívesen fogadtuk el a parancsot.

- *Mit gondol, jön a következő év, az milyen lesz?*

- Hát a boldog új évet kívánjuk, s örökké jobbat várunk. Én is avval vagyok, hogy sok mindent meg kéne csinálni, jaj, ezt elhagyom holnapra, mikor megpihenek azután, s holnap még fáradtabban megyek neki, mint ma, s holnapután még fáradtabban, s ott marad. S minden, velem együtt s velünk együtt, így a falusi szinten, így öregedik le, ahogy szoktam mondani, az épületek, a kerítések, a gyümölcsfák, a szőlőfák, az udvar is válik posványossá, a víz se ott folyik el, ahol kell, a ruha szakad le, az edények lyukadnak ki, volt egy vedrem, a szennyvizet töltsen belé, nem minden kicsit öntsek ki, kilyukadt (összecsapja a kezét), el kell dobni, mást kell venni helyette, az is elromlik, még a kézbeli is, ez a bot is, ne a kettő kétféle (mutatja a csőbotot), mert egyszer már el volt törve, s a szomszéd bányász látta, s mondom neki, mi van, s van nekem egy olyan csövem, s kipótoljuk, s van neki szerszámja is, kifúrta s megtoldta. Eszembe jutott, olyan, mint Petőfi nadrágja, egyik szürke s másik fakó, gyí két lábam, fussatok! Evvel az étellel kapcsolatban is, amit át kellett élni, ugyancsak Petőfire vonatkoztatva mondtam el valakinek, hogy a nadrágját megfoltozta evvel-avval, rongyoskodott, ő mondta el a versiben, hogy zöldre raktam sárgát, kéket, szent atyám, be tarka élet, a nadrágját, mondta, az újat kímélni kellett, s eladta, s mondta, gyí, te fakó, gyí, te szürke,

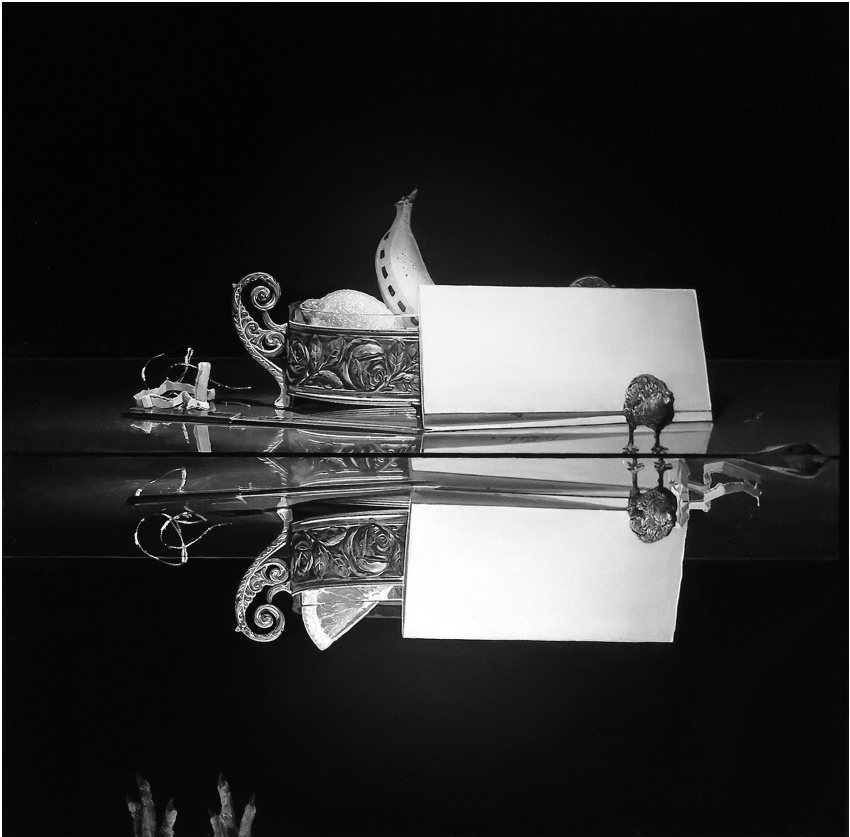
esze abban van, mert nadrágom két darab, egyik szárát úgy toldottam a másikhoz a minap. Mert volt más is szegény, még az olyan ember is. Tudott volna korszakot alkotni, új korszakot, ha élt volna nyolcvanhatig, mint én, de csak huszonhat adatott neki, úgy tudom, huszonhat. Ha megérte volna az én koromat... Sok értékes ember elveszett hamarabb. Valakinek mondtam, hogy nem tudom, hogy van, ajándékba kaptam én ezt az éveket vagy büntetésül, hasznos lesz nekem, hogy megértem ezt a kort, vagy káros.

- Hát csináljon statisztikát, maga mindig csinálta a statisztikát, jegyezze naponta: ennyi jó dolog történik s ennyi rossz, s amikor év vége van, akkor is adja össze, s na, mi lesz az eredmény, a jó van több, vagy a rossz van több.

- A plusz s a mínusz, haha... Ha megérjük az év végét egészségesen, s még ha hideg van, akkor be tudjuk csukni az ajtót, s meg tudunk melegedni, s van mit enni is, inni is, hál' istennek, akkor csak jóval zárhatjuk. Az, hogy másodrendű s harmadrendű minőségnek nézünk ki, az már csak külsőség, belül legyen az ember, azt szoktam mondani, ha elvileg s lelkileg ki van békülve, akkor kerül a zsebibe is, s kerül a hasába is valami ez-az, de ott hiába van, ha nincs kibékülve önmagával se, akkor nem ér semmi semmit.

- Köszönöm szépen, hogy így megvígasztalt...

- Azt mondta Biró Mihály bácsi Havadon, hogy mit csináljak, ha nincs mit csináljak? Mert az ágyban volt. Mit csináljak? Én is úgy vagyok, mi is úgy vagyunk. Ha tudjuk, csináljuk, s ha nem, marad.

*Levél és válasz (csendélet papírnehezéssel)
(73 x 72,5 cm, olaj, vászon)*